

Karakter og situation

"Det er menneskene, der skaber historien – ikke omvendt," sagde Denvers ærkebiskop, Charles Chaput, da han den 24. februar 2009 talte ved en sponsor-brunch for forretningsfolk i Toronto, Canada

Af Charles Chaput ¹

Når jeg taler ved en officiel brunch, plejer jeg at indlede med en humoristisk bemærkning – men når man skal tale til erhvervsledere dagen før fastetidens begyndelse og midt i en økonomisk nedsmeltning, er dette nok ikke en god ide. Lad os i stedet begynde med et citat:

Verdenshistorien er en beretning om mødet mellem *karakter og situation*.

Jeg har altid husket nøje på disse ord – selv om jeg har glemt, hvem der har sagt dem – fordi de minder os om, at det er menneskene, der skaber historien, og ikke omvendt. Mange gange kan vi ikke kontrollere de situationer, vi sættes i. Men som regel kan vi kontrollere vore egne handlinger, og disse handlinger har konkrete konsekvenser for os selv og andre i virkelighedens verden – både nu og i fremtiden.

Historie har altid interesseret mig, fordi der mellem historien og en nation eller et folk er det samme forhold som mellem erindringen og det enkelte menneske: begge dele rodfæster os i virkeligheden. Historien sætter nutiden ind i en kontekst, og den belærer os om noget af det, vi har brug for, hvis vi skal kunne bygge en bedre fremtid op.

Her er et eksempel på dét, jeg mener – og jeg vil tage fire faktiske forhold frem, som tilsyneladende slet ikke har noget med hinanden at gøre:

1. Troende muslimer bruger ikke renter som et økonomisk værktøj.
2. I mange år betragtede også katolikker lånerenter som en synd.
3. I almindelighed overgår protestantiske lande katolske lande, når det gælder økonomisk effektivitet.

---

¹ Oversat af Hanne Gregersen. Red.

4. På trods af de store huller i Karls Marx' teorier blev han inspirator for millioner af mennesker og for et helt århundredes revolutionære aktivitet.

Det er klart, at jeg har overforenklet disse forhold, og de tilhører også forskellige tider og kulturer. Men der er én ting, der forbinder dem, nemlig pengenes magt.

Kirkeledere fordømte oprindeligt renter, fordi rentetagning forstærkede de riges mulighed for at udnytte de fattige, og den reducerede relationer og samhørighed i familie, feudale forhold og venskab til upersonlige transaktioner.² Sådan ser praktiserende muslimer stadig på det.

Protestantisk individualisme førte til økonomisk initiativ. Katolsk mistillid til den nye økonomi medførte en tendens til massive økonomiske kontrolforanstaltninger og konservatisme. Hvis vi sammenligner de traditionelle præmisser for økonomien i lande som USA med dem, der var fremherskende i Latinamerika indtil for nylig, er forskellene meget tydelige.

Og jeg tror, at Marx havde ret, når han mente, at jagten på profit uden et moralsk kompas har en tendens til at nedslide traditioner og traditionelle relationer, begyndende med familien.

Som resultat heraf fejllæser folk ofte Bibelen i retning af, at "penge er roden til alt ondt". Det, Bibelen siger, er, at "kærlighed til penge er roden til alt ondt".³

Og det kan vi bruge i vores overvejelser her i dag. Vi kan elske mennesker. Vi kan ikke elske ting. Mennesker er historiens aktører. Ting er historiens objekter og redskaber. Når vi behandler ting med den opmærksomhed og ærbødighed, som vi skylder mennesker, så går det ud over mennesker.

I dag ved vi, at det frie marked kan være et effektivt redskab for at skabe noget godt i verden. På trods af de økonomiske udfordringer, som vi alle står overfor lige nu, er det stadig rigtigt, at der er flere mennesker flere steder i verden, der lever bedre og længere end på noget andet tidspunkt i historisk tid. Dette er vor tids forbløffende præstation.

Men det er ligeså rigtigt, at der i dag er flere mennesker, der er fattige og elendige end på noget andet tidspunkt i historien. Noget af dét, vi lærer af historien - og også af den kristne og jødiske bibel - er, at de rige glemmer de fattige. Magt, også økonomisk magt, kan blive noget, man er afhængig af. Begærets sprog nedbryder idealernes sprog. Hvis vi forbinder tanken om frihed med biler, mobiltelefoner eller computere, som vi hårdnakket gør i vore reklamer - så går der ikke lang tid, før vi mister frihedens sande ordforråd.

*Adam Smith*⁴ hentydede i nogle af sine tidlige arbejder til betydningen af religiøs tro og moralske principper, når det gjaldt at retlede den særdeles magtfulde mekanisme, som vi kalder markedet. Der er god grund til, at han gjorde det. I sin rod er markedet grundlæggende kendetegnet ved transaktioner, der er tjenesteydelser eller produkter til gengæld for økonomisk godtgørelse. Og jo bedre vi bliver til dét, jo mere risikerer vi at miste vores kulturs bredere moralske miljø af syne. Profitori-

² 2 Mos 22,25–27: Hvis du tager en anden mands kappe i pant, skal du give den tilbage til ham før solnedgang. Det er det eneste, han har at dække sig med; det er den kappe, han skal have på kroppen; hvad skal han ellers sove i? Når han råber til mig, hører jeg ham, for jeg er nådig. Du må ikke forbande Gud. Du må ikke forbande en stormand i dit folk. – 3 Mos 25,36–37: Du må ikke tage rente eller åger af ham [dvs. din landsmand]. Du skal frygte din Gud, så din landsmand kan opretholde livet hos dig. Du må ikke låne ham penge mod rente og ikke yde ham føde mod åger. – 5 Mos 23,19–20: Du må ikke komme med skøgeløn eller hundebetaling til Herren din Guds hus, når du skal indfri et løfte, for Herren din Gud afskyr begge dele. Du må ikke kræve renter af din landsmand, hverken af penge eller af fødevarer eller af noget som helst, man låner ud. [Hundebetaling er formodentlig et nedsættende udtryk for betaling til mandlige prostituerede. Red.]

³ 1 Tim 6,10: For kærlighed til penge er roden til alt ondt; drevet af den er nogle blevet ført bort fra troen og har voldt sig selv mange smerter.

⁴ *Adam Smith*, 1723-1790, britisk/skotsk økonom og moralfilosof. Red.

enteringen og nutidens udspecialisering af færdigheder og interesser indsnævrer vor horisont – ikke alene på arbejdspladsen, men i den måde, vi relaterer til verden og opfatter andre mennesker på.

Inden for alle store religioner, men især inden for kristendommen gælder det, at verden og dens ressourcer er til for at tjene alle mennesker. Også markedet eksisterer for at være til gavn for alle. Alle mennesker har ret til at nyde frugterne af dét, der er lykkedes for dem. Der er en forunderlig værdighed i økonomisk succes, som er opnået på ærlig vis. Men vi mister aldrig ansvaret for mennesker rundt om os. Og når det sker, at vi lukker øjnene for denne ansvarlighed; når vi reducerer andre mennesker til statistik eller upersonlige sociale problemer; når vi lader hånt om pengeverdens moralske aspekter; når vi lader grådighed, uærlighed og forsøg på finansiell magi få overtaget i vort økonomiske liv – så begynder de bånd, der holder en nation sammen, at gå i opløsning. Og så ender vi midt i en togkatastrofe som den, vi alle befinder os i lige nu og må finde ud af, hvad vi skal gøre ved.

C.S. Lewis⁵ sagde engang, at hvert eneste menneskeliv, uanset hvor handicappet, elendigt eller skrøbeligt det end er - er mere værdifuldt end historiens store imperier. Det, han ville sige, er dette: Hvert eneste menneske er et Guds barn, som fra undfangelsens øjeblik er bestemt til at leve evigt. Men alle nationer og alle kulturer vil før eller siden dø hen og blive glemt. Det er grunden til, at den menneskelige persons værdighed – og her også hans eller hendes økonomiske velfærd – står i centrum af katolsk sociallære. Men enhver fornuftig erhvervsmand eller - kvinde, om katolik eller ej, kan forstå logikken i Den gyldne Regel.⁶ Som du sår, skal du høste. Hvis vi handler som pirater, - ja, så er det pirater, vi bliver til. Hvis vi handler etisk, skaber vi en etisk verden - selv om også dens grænser ikke når længere end til vor familie, forretningsforbindelser og venner.

Hvad der er mere væsentligt, er, at vi ikke kan for alvor være frie, førend vi i én eller anden forstand lever for andre. Det er grunden til, at helgenerne er de frieste mennesker i historien. Frihed kommer aldrig fra ting. Den kommer aldrig fra have-syge, misundelse eller en anden negativ tilbøjelighed. Sand frihed kommer, når vi kan styre os selv. Den kommer fra evner, som vi vender udad til gavn for andre. Kontrakten, som Gud forelægger os, er meget ligetil: Vi må give for at kunne modtage. Og det er der mening i, fordi Gud er kærlighed. Hans hele væsen er kærlighed. Han er ophavet til alle vore evner – og skal vort livs "økologi" være i balance, så kræver det, at vi hjælper andre, hvis vi skal kunne håbe på at hjælpe os selv. I det lange løb gælder det, at hvis man vil *have*, og hvis man vil *tage* mere, end man er parat til at *give*, så er vejen spærret for at blive "et-menneske-med-succes"; sådan er det i forretningslivet, i politik, i Kirken eller hvor som helst. Kommer vi i vane med at give, skaber denne vane overflod. Kommer vi i vane med at tage, stjæler det fra alle – begyndende med os selv og vor egen integritet.

Hvor er Guds plads i markedets økonomiske transaktioner? Han hører hjemme i de menneskers hjerter og handlinger, som får markedet til at lykkes. Og det betyder Jer. "Historien er en beretning om mødet mellem karakter og situation". Hver af os bliver "magtfuld" ved at blive fri, og vi bliver frie ved at styre os selv og leve for andre.

Ligesom kunst, jura, litteratur, musik og arkitektur er forretningslivet et vindue, der åbner ind mod en kulturs sjæl – og vi kan vel godt blive enige om, at vi ikke ser de sidste fem måneders sjæl i noget særlig smigrende lys. Dét, vi gør; dét, vi skaber, afslører, hvem vi er. Og det gælder lige såvel i finansverdenen som i malerens atelier. Resten af os har brug for gode ledere som Jer, som kan ændre på tingene – og få en umiddelbar og selvfølgelig gavmildhed, retfærdighed og ærlighed til at lyse op i det økonomiske liv og dets transaktioner.

⁵ Clive Staples Lewis, 1898–1963, britisk forfatter og filolog, kendt for sine kristne skrifter og for Narnia-bøgerne (*The Chronicles of Narnia*), hvoraf to er blevet indspillet som film. Red.

⁶ Jf. Luk 6,31 (par. Matt 7,12): "Som I vil, at mennesker skal gøre mod jer, sådan skal I gøre mod dem". Red.

Filosoffen *Hugo Grotius*⁷ har engang sagt: Ingen kan regere en nation, som ikke kan regere en by. Ingen kan regere en by, som ikke kan lede en familie – og ingen kan lede en familie, hvis han ikke kan styre sig selv, og ingen kan styre sig selv, med mindre hans lidenskaber styres af fornuften. Jeg ville tilføje blot en ting mere: Et menneskes fornuft kan i realiteten ikke tjene ham selv eller nogen anden, førend den er rodfæstet i en moralsk integritet.

Som nogle af jer vil vide, var *John Adams*⁸ en af mit lands store grundlæggere og ledere, og amerikanere kan takke ham for meget af den frihed, vi nyder godt af i dag. Men Adams fandt også en vej til at få en fuldkommen helhed ud af sit professionelle liv, sin moralske karakter og sin tro. Adams trådte altid op mod slaveriet, og det gjorde han, fordi han mente, det øvede vold mod menneskets værdighed, lod hånt om evangeliet og var uværdigt for et kristent folk.

Men jeg finder, at dét, der siger mest om John Adams, var hans forhold til hans hustru, Abigail. Adams elskede sin hustru og sine børn med en ømhed og en trofasthed, som varede livet igennem. Den hellige Augustin sagde engang: "At være trofast i små ting er en stor ting". Adams tillod aldrig, at de store krav, som hans offentlige liv stillede, kom til at skygge for de tilsyneladende "små" ting, som i virkeligheden var de vigtige ting – en hengivenhed overfor hustruen, børnene, hans venner og hans Gud.

Hengivenhed overfor familien lyder som en enkel og ligetil ting – og det er det også. Taknemlighed, ærlighed, ydmyghed, trofasthed – det er alt sammen ganske enkle ting. De er også meget vanskelige. Det er let nok at snakke om at ordne samfundets problemer med store nationale programmer og politikker, fordi vi her altid kan give nogle andre skylden, når de ikke fungerer.

Personlig vækst, personlig moralsk integritet, personlig troskab overfor mennesker og principper – dét er meget hårdere arbejde, fordi vi ikke kan slippe fri af det ler, som vi er skabt af, og fordi der ikke er andre end os selv, vi kan give skylden, hvis det glipper for os. Men når vi holder ud i disse små ting, så udretter vi en stor ting. Vi påvirker andre.

Vore liv har betydning. Der er en mening med, at vi er her. Ét enkelt liv, der leves godt, forandrer ganske vist ikke verden – men det er en begyndelse. Det er sådan, revolutioner begynder – med ét enkelt liv. Derfor – vær gode ledere, med ærlighed og gavmildhed; visionært og med moralsk substans, karakter og uselvskhed. Vær gode ledere – ikke blot i dét, I siger, men også i dét, I gør. *Jeres eksempel* – dér er det, at fornyelsen af jeres nations offentlige liv vil begynde.

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk

---

⁷ *Hugo Grotius*, 1583-1645, hollandsk jurist og retsfilosof. Red.

⁸ *John Adams*, 1735–1826, amerikansk politiker og USA's anden præsident (1797–1801) efter først at have været vicepræsident i to valgperioder. Han betragtes som en af de mest indflydelsesrige grundlæggere af De forenede Stater. Red.